

ATATÜRK'ÜN DİN VE LÂİKLİK ANLAYIŞI

M. Vehbi TANFER

Atatürk, çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarken, gerçekleştirdiği inkılâp ve oluşturduğu ilkelerle, Türk Ulusu'nun hiç zaman kaybetmeden uygar uluslar düzeyine ulaşmasını amaçlamıştı. Bunun için Türk Ulusu'na önderlik ederek, ulusun önünde bulunan engelleri bir bir yıkarak, bunların yerine çağdaş değerleri yerleştirmek için büyük çaba harcadı. Sonuçta ortaya çıkan eserden anlaşıldığı gibi; yeni Türkiye'nin eski Osmanlı idaresiyle ve bu idarenin oluşturduğu sistemle hiç bir ilgisi yoktu. Türkiye Cumhuriyeti Devleti millî bir temel üzerinde oluşturulmuş; halk, saltanat idaresi yıkıldıktan sonra, çağdaş bir idare şekli olan cumhuriyetle idare edilmeye başlanmış; halkçılık uygulamasıyla, sınıf ve zümre farkları reddedilerek halk katmanları birbirleriyle aahenkli bir yapıda yer almış; devletçilik uygulamasıyla, ülkenin kısa sürede hızla kalkınması amaçlanmıştı. İnkılâpçılıkla, sosyal yapıda varolan engellerin yıkılıp, yerine yeni kurumlar ve kavramlar yerleştirilmişti. Bu ilkelerin yanısıra, Türk halkının birlik ve beraberliğini sağlayan, farklı din ve mezhep gruplarını birbirleri ve yasalar karşısında eşit düzeyde tutan ve dünya işlerini dinsel kurallar yerine akıl ve bilimin verilerine göre düzenleyen lâiklik ilkesiyle de, Türk Ulusu uhrevi ve kaderci yaşayış tarzından çekilmiş; bilimin aydınlık yol-göstericiliğinde geleceği için çalışan uygar bir toplum haline getirilmiştir...

Pek çok araştırmacının kabul ettiği gibi lâiklik, "entegral millî toplumun gerçekleştirilmesini sağlayacak bir araç olarak kabul edilebilir. Çünkü millî bir toplumun kendi içinde bütünlüğünü koruyabilmesi, bağımsızlığını en büyük ölçüde gerçekleştirmesine, bu ise çağdaş düşünce düzeyine eri-

şerek, kendi bütünlüğünü koruyacak araçları düşünce alanında ve fiziksel olarak yaratmasına bağlıdır. Kendi kişiliğini kendisi tanımlayamayan bir toplumun bağımsız olması kâbil değildir. Rasyonel düşünce, Atatürk çağında bu yaratıcılığa sahip olmanın tek aracı idi. Bugün de öyledir. Dinin etkilemediği bir toplum ve eğitim düzeni, yani lâiklik, Ortaçağ rasyonelinin hâkimiyetinden kurtulmanın tek yolu idi. Din kişinin vicdanında kalmalıydı. Onun için lâiklik, millet bütünlüğü yolunda, milliyetçilik ilkesini tanımlamaktadır. Yani hem milliyetçi, hem hilâfetçi, ya da şeriatçı ve ümmetçi bir toplum sözle olabilse bile, gerçekte kara ile ak gibi birbirinden farklı idi. Bugün Arap ülkelerinde materyalist bir dünya görüşünden hareket eden sosyalizmi bağdaştırmaya kalkan denemeler, şüphesiz Atatürk'ün gerçekçiliğinden çok geridedirler"¹.

Bu sözlerden de anlaşılabilceği gibi, Türkiye'nin birlik ve bütünlüğü için lâiklik son derece önemlidir. "Milliyetçilik ve lâiklik Atatürk'ün devrimlerini anlamının esasıdır"².

Atatürk, bir siyaset dehası olarak, Türkiye için bu ilkelerin gerekliliğini, birlik ve bütünlük açısından zorunluluğunu anlamış ve bu nedenle uygulama safhasına koymuştu. Yoğun bir tarih bilgisine sahip olan Atatürk, Türkiye tarihinin kendine özgü şartlarından hareketle, gerçekte batı kaynaklı olan bu kavramlara yeni anlamlar vermiş ve bu kavramları Türk Milleti'nin öz değeri haline getirmiştir. Lâiklik kavramının, toplum yaşamında egemenliğini uzun süredir sürdürmüş olan din ve dinle ilgili kavramlara yeni statüler oluşturması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu yeni statü, dinin çağdaş anlamda yorumlanması gibi pratik bir kolaylığı getirerek, dini toplumsal gelişmenin bir aracı haline sokmuştur. Bu durum, Türk Ulusu'nun çağdaşlaşması sürecinin en önemli halkasını oluşturur.

Türkiye'deki lâiklik; cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık ve devletçilik ilkeleri gibi, ülkemizin tarihi şartlarına ve toplumsal koşullarına göre oluşmuştur. Atatürk lâik devlet, lâik hukuk ve lâik eğitim ile gerçek

1 Doğan Kuban, "Atatürkçülük Üzerine Yorumlar", s. 175.

2 a.g.m., s. 175.

din ile, batıl ve hurafeye dayanan sahte dindarlığı birbirinden ayırmış; din sömürücülüğüne ve bezirganlığına karşı milletimizi uyanık tutmuştur. Sonuçta millet, lâiklik ile dinin ve yüce din duygularının zedelenmeyeceğini anlamıştır. Aksine lâikliğin, inanç ve ibadet kavramlarını yücelttiğine tanık olmuş; bunu bizzat yaşamıştır.

Konuyu gerçek yönüyle kavrayamayan ya da bunu kendi siyasî ve ekonomik çıkarlarına aykırı gören kişi ve kesimler, Atatürk'ü dinsiz ve lâikliği de dinsizlik olarak anlatmak gafletinde ve ihanetinde bulunmuşlardır ve bugün de bulunmaktadır. Oysa; Atatürk'ün din konusunda söylediği sözler ve yaptığı işler, bu gibi kişilerin tarihi gerçeklere ne büyük ihanetlerde bulunduğu ve milleti aldatarak, rejime ve sisteme karşı kışkırtmaya çalıştıklarını ve böylece millî birlik ve bütünlüğü parçalayarak, ülkeyi yıkmaya çalıştıklarının en büyük delili olmaktadır. Bu gibi karanlık beyinler; Atatürk'ün kafir olduğu püropagasıyla gün geçirmekte; dinin en büyük günah saydığı gıybet ve dedikoduyu bol bol işleyerek, kendilerinin de dini inançlarının ne kadar zayıf olduğunun örneklerini ortaya koymaktadırlar. Bu kişiler, lâiklik ilkesinin Türk Milleti'ne kazandırdıklarını görmezden gelerek, hâlâ dini esaslara dayalı şeriat devletinin özlemine taşımaktadırlar.

Lâiklik ilkesine karşı direnişe yeltenenler, gerici düşüncelerin devamından çıkar uman kişilerdir. Her fırsatta lâiklik kavramına saldırarak halkın cahil kalmasını, hilâfetin yeniden kurulmasını, kadının toplum hayatından dışlanarak peçeye ve kara çarşafa bürünmesini, kafes arkasına itilmesini istemektedirler. Ne acıdır ki, bir avuç azınlık da olsa, bu çarpık düşünceler, hurafe ve safsataya değer veren kesimlerden destek de görmektedir.

Oysa, çağdaş bakış açısına göre, bu hurafelerin ve safsataların uygar bir toplumda yeri olamaz. Dinin kendi özüne dönerek, gerçek bir inanç yolu olması için de bunun yapılması gerekmektedir. Bu yapılmadıkça, beyinlere gerçeğin aydınlığını doldurmanın imkanı yoktur. Atatürk'ün bütün hayatı boyunca uğraştığı en önemli mesele batıl, boş inanç, hurafe ve saf-

satanın dolduğu beyinlere, bilimin aydınlık ışıklarını yöneltmek olmuştur. Bu nedendir ki Atatürk: "Lâikliği dinsizlikle karıştırmak isteyenler ilerlemenin düşmanları ile, gözlerinden perde kalkmamış doğu kavimlerinin fanatiklerinden başka kimse olamaz. Softa, ruhban sınıfının din simsarlığına izin verilmemelidir. Zira dinden maddî ve siyasî çıkar sağlayanlar iğrenç (menfur) kimselerdir" demektedir³. Atatürk'ün bu sözlerinden anlaşılacağı gibi, din kisvesine bürünerek sahte dindarlık yapanların önüne dikilmek ve onların millete zarar vermelerine engel olmak gerekmektedir.

Atatürk'ün lâiklik anlayışını ele almadan önce; onun din kavramı ve islâm dini hakkında neler düşündüğünü ele alalım:

Atatürk, dinin Allah ile kul arasında bir bağlılık olduğu görüşünü savunarak, dinin zorunlu bir müesseseye olduğunu ve dinsiz milletlerin devamına imkan olmadığını: "Din lüzumlu bir müessesedir. Dinsiz milletlerin devamına imkan yoktur" diyerek açıklar⁴. Konuyu İslâm dünyasının karşılaştığı sorunların temelindeki en büyük nedene basarak şu biçimde ele alır: "Din vardır ve lazımdır. Temeli çok sağlam bir dinimiz var. Malzemesi iyi; fakat bina uzun asırlardır ihmale uğramış. Harçlar dö-küldükçe yeni harç yapıp binayı takviye etmek lüzumu hissedilmiş. Aksine olarak bir çok yabancı unsur (tefsirler, hurafeler gibi) binayı fazla hırpalamış. Bugün bu binaya dokunulamaz, tamir de edilemez. Ancak zamanla çatlaklar derinleşecek ve sağlam temeller üzerinde yeni bir bina kurmak lüzumu hasıl olacaktır..."

Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünce ve tefekküre muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini millet ve devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyoruz, kaside ve fiile dayanan taassupkar hareketlerden sakınıyoruz. Mürtecilere asla fırsat vermeyeceğiz"⁵.

3 Kılıç Ali, *Atatürk'ün Hususiyetleri*, s. 116.

4 Ahmet Gürtaş, *Atatürk ve Din Eğitimi*, Ankara, t.y., s. 34.

5 a.g.e., s. 33-34.

Atatürk, din kavramının milletimiz açısından önemini de şu iki satırla açıklıyor: "Milletimiz din ve dil gibi iki fazilete maliktir. Bu faziletleri hiç bir kuvvet, millitemizin kalp ve vicdanından çekip alamamıştır ve alamaz"⁶.

Görülüyor ki Atatürk, kutsal din duygularına kesin olarak samimi bir biçimde bakmaktadır...

Lâiklik terim olarak, din ile dünya işlerinin; özellikle de din ile devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamını taşımaktadır. Atatürk'ün düşüncesinde, lâikliğin daha geniş, kapsamlı ve kendine özgü bir anlamı vardır. Bu felsefeden hareketle oluşturulan Türkiye Cumhuriyeti'ndeki lâikliğin, kişilerin vicdan ve ibadet özgürlüğünü sağlaması gibi bir işlevinin yanı sıra, dini faaliyetleri iman ve ibadete inhisar ettirmesi gibi bir yönü de vardır. İslâmiyet özü itibariyle, dünya işlerini düzenlemek gibi bir misyona sahip olmakla birlikte; şartlar değiştikçe kuralların da değişeceği kuralı, zamanla dikkate alınmaz olunmuş; böylece, çağdaş dünyaya ayak uydurma konusunda islâmiyetin getirdiği şeriat kurallarını uygulayan toplumlarda önemli sıkıntılar yaşanmıştır. Atatürk, tarihte çok örnekte görülen bu durumu algılayan bir lider olarak, Türk toplumunun bu yanlış uygulamadan sıyrılıp kurtulmasını amaçlamıştır. Böylece, Türkiye'de lâiklik ilkesi, dünyevi müesseseleri ve çalışmaları bilimin ve onun eseri olan ileri teknolojinin verileri ışığında düzenlemek gibi bir görevi üstlenmiştir. Atatürk'e göre din bir vicdan meselesi olduğundan, herkes vicdanının emrettiklerine uymakta serbesttir. Hiç bir kimse hiç bir kimseyi ne bir din ve ne de bir mezhep kabulüne zorlayamaz. Dinler ve mezhepler, çağdaş Türkiye'de hiç bir zaman politikaya alet olarak kullanılamaz kuralı getirilmiştir. Çünkü, bundan en çok zarar görecektir olan, kutsal din duygularıdır. Dindar görünerek bu yanlış yapan kişilerin, en başta savunur gördükleri dine zarar verdikleri tarihin her döneminde görülmüş olan bir gerçektir. Böyle olduğu içindir ki, lâik bir ortamda hiç bir kimse inanmaya ya da inanmamaya zorlanamaz⁷. İsteyen dilediği yolda inanır, ibadet eder.

6 a.g.e., s. 34.

7 Afetinan, *Medeni Bilgiler*, TTK yay., Ankara 1988, s. 473.

Bu da göstermektedir ki, lâik ortamda, siyasete bulaştırılmış teokratik yönetimlerdeki din kurallarının karşılaştığı büyük zorlukların aksine, inançlara, dolayısıyla da dine büyük ve gerçek bir saygı vardır. Anayasalarda da yerini almış olan bu ilke ile, herkes vicdan ve dinî inanç ve kanaat özgürlüğüne sahip olmuştur. Kamu düzenine veya genel ahlaka veya bu amaçlarla çıkarılan yasalara aykırı olmayan ibadetler, dinî ayin ve törenler serbest bırakılmıştır⁸.

Lâiklik ilkesi, bütün bu kamusal görevleri yanında, Türkiye'de Atatürk milliyetçiliğini ve cumhuriyetçiliği garanti altına almak gibi bir önem de taşır. Çünkü, Cumhuriyet döneminden önce Osmanlı devlet ve hukuk düzeni, millî özelliklere göre değil, ümmetçi yapıya ve anlayışa göre oluşturulmuştu. Böylece, dinsel birlik esasına dayanan ümmet ruhu canlandırılmış, millet kavramı yok sayılmıştır. Bu olumsuz bakıştan dolayı, "idraksizlik" (Etrak'ı bi'idrak) kavramı ve sıfatı ile nitelendirilen Türkler ve Türklük, yokolmak tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Toplumun bütün kurumlarına ve kurallarına egemen olmaya başlayan dinsel anlayış ve hurafeler, milliyetçilik ruhunu da geri planda bırakmıştır. Egemenliği ilahi kaynaktan aldığı iddia eden sultanlar, millet iradesini görmemiş, kişiyi kul, milleti de bir sürü farzetmiştir. Lâiklik ilkesi ile birlikte egemenliğin kaynağının millet olduğu gerçeği kabul edilmiş, millî ruh ve coşku uyanmış; kısacası Türklük duygusu ve millet egemenliği kuralı ancak böylece kafalara ve gönüllere yerleştirilebilmiştir.

Bu yönüyle lâiklik ilkesi, diğer ilkelerin ve bir bütün olarak Türk İnkılâbı'nın hem garantisi hem de temelidir. Çünkü bu ilke sayesinde teokratik bir ortaçağ imparatorluğu yerine, çağdaş bir devletin doğuşu akıl, bilim ve vicdan özgürlüğüne dayalı bir zihniyetin ortaya çıkmasıyla mümkün olabilmıştır. Bilindiği gibi Atatürk: "Biliniz ki efendiler ve ey millet; Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve mensuplar ülkesi olmaz. En gerçek tarikat medeniyet tarikatıdır" demiştir⁹.

⁸ T.C. Anayasası, (1982).

⁹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, ATAM Yay., 1997, c. II, s. 225.

Tarihsel süreç içinde, lâiklik ilkesinin ortaya çıkışı ve toplumlarca kabul edilişi pek kolay olmamıştır. Bu hem batılı ülkeler için hem de Türkiye için zahmetli, kanlı, kargaşalı bir mücadelenin sonunda gerçekleşebilmiştir. Batı dünyasında lâiklik kavramının ortaya çıkışının asıl kökeni ve başlangıcı Rönesans ve Reform hareketleridir. Bu düşünce hareketleri insanlığa yeni ufuklar açmıştır. Matbaanın icadı, Loti'nin kurduğu Protestanlık mezhebinin papalığın siyasî ve dinî nüfuzunu kırmak için verdiği mücadele, aydınlanma sürecini başlatarak, millî bilinci kuvvetlendirmek gibi önemli bir gelişmeyi sağlamıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Amerika ve Fransa'da ortaya çıkan ihtilâller sonunda devletlerin bünyesinde önemli değişiklikler oldu; eski rejimler yıkılarak, yepyeni felsefelere dayanan yeni rejimler kuruldu. Bu yeni sistemlerde, devletle din ilişkileri yeniden düzenlendi. Bu süreç, lâik devlet düzenine geçişi beraberinde getirdi. Bu oluşuma, Amerika'da 1776'da yayımlanan tarihî İnsan Hakları Beyannamesi ile, 1789'da Fransa'da yayımlanan Yurttaş Hakları Beyannamesi kaynaklık etti. Bu beyannameler, hiç bir dil, din, ırk ayırımı yapmadan bütün insanların özgür ve eşit doğduklarını; dini yönden istedikleri dine girmekte ve onun gereklerini yerine getirmede özgür olduklarını ilan ediyorlardı. Avrupa'da gelişen bu düşünceler bu düzeyde kalmamış Napolyon orduları ile, hızla yayılmaya da başlamıştı...

Yapısı itibariyle bu kavramlara ve anlayışlara ne denli kapalı olursa olsun, Osmanlı Devleti bir süre sonra bu gelişmelerden etkilenmiştir. Önce gayrimüslimler arasında yayılan bu düşünceler, bir süre sonra Türk aydınlar arasında da yayılmış; devletin yapısını oluşturan örgütlenmede ve bürokraside, kurumlarda ve yasalarda düzenlemeler yapılmıştır... Ama bütün bu gelişmeler islahatçı özelliği aşamamıştır. Türkiye'de gerçek lâikleşme süreci, Atatürk'ün önderliğinde bir "devrim" ile gerçekleştirilmiştir... Bunun ilk büyük aşaması 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıdır. Böylece, egemenlik ilahi kaynağından alınmış, millete verilmiştir. Saltanatın kaldırılması, cumhuriyetin ilanı, hilâfet kurumunun lağvı lâikleşme sürecini hızlandıran ve büyük ölçüde sonuca ulaştıran en keskin gelişmeler olmuştur. Özellikle Hilâfet kurumu ile Şer'iyeye ve Evkaf

Vekaletî'nin kaldırılmasıyla, dinsel kuralların devlet hayatında bir fonksiyonu kalmamıştır. 9 Nisan 1924'te, devletin dininin İslâm olduğunu belirten maddesi anayasadan kaldırılmıştır. Böylece anayasa lâik bir anayasa olmuştur. Ardından hukukun lâikleştirilmesi süreci başlamıştır. Bu alanda en büyük gelişme, 1926'da yeni medeni kanunun kabulü olmuştur. Bu yasayla, toplum ve aile içerisinde kadın ve erkek eşit bireyler haline getirilmiştir. Bunun yanı sıra, yasaların dinsel nitelikli olanlarının yerine, lâik nitelikli olanları oluşturulmuştur. Böylece, lâik bir hukuk ve özgürlük alanı gerçekleştirilmiştir. Bütün bu yapıların sonunda, 5 Şubat 1937'de lâiklik ilkesi anayasaya girmiştir... Artık Türkiye Cumhuriyeti Devleti lâik bir devlet; fakat Türk Milleti dinini özgürce yaşayan bir halk kimliğini kazanmıştır...

Lâiklik ilkesinin kabul edilmesiyle, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve Türk Milleti, çağdaşlaşma yolunda dev bir adım atmıştır. Türkiye devleti, İslâm dinine olduğu kadar, başka dinlere bağlı olan vatandaşlarına eşit hukuk kurallarını uygulamaya başlamıştır. Farklı hukuk sistemleri ortadan kaldırılarak, millî devlet olmanın en temel gereği olan tek ve eşit hukuk prensibi benimsenmiş; gerçek din özgürlüğü bütün vatandaşlara eşit bir anlamda sağlanmıştır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında yüzlerce yıl yaşayan farklı dinleri benimsemiş insanlara, inanç ve ibadet özgürlüğü sağlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda yer alan bu farklı unsurlar, ana kütleyle yeni Türkiye Devleti'nde yer almamıştır; ama, çok az da olsa, azınlığa bu tür özgürlük alanlarının tanınması, lâik ve çağdaş devletin en başta gelen görevi olmuştur. Çünkü Atatürkçü düşüncede, din yalnızca kul ile tanrı arasında bir vicdan meselesi olarak kabul edildiğinden, kamusal alandan dışlanmış; kişinin vicdanında en temiz yerini bulmuştur. Böylece, dinin kutsal değerlerinin siyaset çamurunda kirlenmesinin önüne geçilmiştir. Lâiklik ilkesi, bir inanç sahibinin ya da devletin, başka inanç sahiplerine müdahale etme hakkını ortadan kaldırmıştır. Böylece inançlara yönelik baskı sistemi tarihin derinliklerine gömülmüştür. Dileyen dilediği gibi inancının gereklerini yerine getirmede özgür bırakılmıştır. "Dinde zorlama yoktur" prensibinin de

uygulaması demek olan bir yaklaşımla hareket eden Atatürk: "Kişi kanaat ve inançlarından ötürü kınanamaz" demiştir.

Lâiklik mezhep ve tarikat ayrılığına da son vermiştir. Esasen dinin kendi özünde bu tür ayrımlar mevcut değildir; bu farklılıklar, tarihsel derinlik içinde, farklı grupların ya da kişilerin, dinsel kuralları farklı farklı yorumlamalarından kaynaklanmış; hatta bu ayrılıkta, siyasi farklılıklar da etkili olmuştur. Günümüze dek ağırlığını ve etkisini sürdüren tarikatlar, ulusal birliğin ve çağdaşlaşma sürecinin engeli haline de gelmiştir. Günümüz Türkiye'sinde daha etkili olarak Nurculuk, Nakşibendilik ve Süleymanîlik tarikatları bütün hukuki engellemelere rağmen varlığını sürdürebilmişlerdir. Atatürkçü düşüncede yer alan lâiklik ilkesi bu farklılıkları ortadan kaldırmak için büyük bir mücadele vermiştir ve vermektedir...

Bu mücadele ve lâiklik ilkesine tepkiler, cumhuriyetin ilk yıllarından buyana görülmüştür. Devlet yapısı ve rejim; bunlara bağlı olarak da eğitim ve hukuk yapısı lâikleştikçe ve bunun gerekleri yerine getirildikçe; eski teokratik sistemin uzantıları ve tortuları olan kişiler ve gruplar, yer yer kanlı eylemlere dönüşen tepkiler ortaya koymuşlardır. Lâikliğe karşı ilk tepki, devrimlerin önünü tıkamak ve yönünü değiştirmek düşüncesiyle 1924 yılında Terakkiperver Parti'nin kurulmasıyla gerçekleştirilmiştir. Bu partinin kurulmasından sonra Türkiye'de rejim açısından sancılı bir dönem yaşanmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası "dini düşünce ve inançlara saygılıdır" parolası ile, dinsel duyguları istismar etmiş, yönetimi din düşmanı olarak göstermiştir. Türkiye'de cumhuriyetin kurallarının henüz oluşmadığı, demokrasi kültürünün henüz zihinlere yerleşmediği düşünülürken, siyasetin böyle bir anlayış paralelinde yapılmasının yeni lâik rejim açısından ne kadar tehlikeli olduğunu tahmin etmek zor değildir. Nitekim bunun etkileri kısa süre sonra kendisini göstermiştir. 1925 yılında: "Şeriat İsteriz" parolasıyla doğu Anadolu'da başlayan Şeyh Said ayaklanması kısa sürede bölgede yayılmış, devlet otoritesini sarsmış, hatta ayaklananlar bir çok vilâyeti ele geçirerek buralarda şeriat bayrağını kullanmışlardır. Bu ayaklanma, lâik cumhuriyet ordusu tarafından kanlı bir bi-

çimde bastırılmıştır. Ardından da, olayla ilgisi görülen, en azından bu tür oluşumlara ortam hazırladığı anlaşılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır. Bu tepkilerin en korkuncu, 23 Aralık 1930'da Menemen'de bir Nakşibendî tarikatı şeyhi olduğu bilinen ve bu tarikatça düzenlendiği anlaşılan Şeyh Derviş Mehmet'in çıkardığı ayaklanmadır. Bu olayda da ayaklananlar, "Şeriat isteriz" çığlıklarıyla şeriat bayrağını çekmiş, halkın ayaklanmasına çalışmışlardır; bununla da kalmayarak, genç yedeksubay Kubilay'ın kafasını hunharca keserek bekçi de şehit edildi. Menemen Olayı, ya da Kubilay Olayı diye tarihte yer alan bu acımasız katliam, şeriat arzularının lâik cumhuriyeti ne zor durumda bırakabileceğini gösteren bir ibret levhasıdır. Şeyh Derviş Mehmet ile bu olaya karıştıkları anlaşılan kişiler, 3 Ocak 1931'de, kurulan Divan-ı Harb'te yapılan duruşmalar sonunda idam edilmişlerdir. 23 kişinin idamıyla sonuçlanan bu olay, Türkiye'de lâikliğin yerleşmesi ve benimsenmesi sürecinin en kara evresini oluşturur...

Bu karanlık girişimlerin lâikliğe yönelttiği acımasız saldırılar bugün de bitmiş değildir. Bugün de hâlâ bir takım kişiler ve gruplar şeriat çığırkanlığı, propagandası ve uygulaması yapabilecek gücü kendilerinde bulabilmektedirler. Kitleler halinde insanlarımız hurafelere, safsatalara, batıl inançlara, muskalara ve büyülere inandırılmak istenmekte; beyinleri yıkanmış kimi vatandaşlarımız kimi kerametlerden ya da fallardan ümit beklemektedirler. Bu durum çağdaşlaşma yolunda utanılabilecek bir tablodur. Çağdaşlaşmanın ve aydınlanmanın karşısında olan bu düşünceler Türk milleti için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Devleti oluşturan temel yasalara, hukuk devletinin kuralları işletilerek, bu tür karanlık niyetlerin ve eylemlerin kesinlikle karşısına geçmek ve beyinleri aydınlatmak için lâik eğitimin gerektirdiği şeyleri ödünsüz bir biçimde yerine getirmek gerekmektedir. Çağdaşlaşmanın ve aydınlanmanın düşmanı olan örgütlü şeriatçı akımlar, Türk Milleti'ne karanlık bir tablo sunmaktadırlar.

Son günlerde lâikliğe karşı yoğunlaştığı görülen bu girişimler ve uygulamalar, cumhuriyetin büyük yollar almış olmasına rağmen, lâiklik kav-

ramının hâlâ insanlarımıza anlatılamamış olduğunu göstermektedir. Nitekim lâiklik kavramının bugün bile kökeninin ve anlamının tartışılıyor olması, daha işin başında olduğumuzu göstermektedir.

Sonuç olarak, konu ile ilgili şunlar söylenebilir: Bütün eleştirilere rağmen, lâiklik ilkesi Türk Milleti'nin önüne aydınlık bir yol açmıştır. Lâiklik ilkesinin Türk Milleti'ne kazandırdığı çağdaş değerler, dinin gerçek kaynaklarından oluşan değerlerine asla zarar vermemektedir; aksine, lâiklik, dinin gerçek yönüyle anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için büyük imkanlar sağlamıştır. Günümüzde, Türkiye'de yaşanan islâmi hayatın, başka islâm toplumlarına göre daha sade ve daha temiz olması, bu sözünü ettiğimiz imkanlar sayesinde olmuştur. Lâiklik dine karşı olmak değil, devlet ve toplum hayatının akıl ve bilim esaslarına düzenlenmesi demektir. Eğitimde, aile hayatında, hukukta, toplumsal yapıda, sanatta, kıyafette ve bunun gibi bütün şekli ve zihinsel yapıda çağdaşlaşabilmek için gerekli olan köklü değişiklikler ve yenilikler ancak lâiklik ilkesinin kabul edilmesiyle mümkün olabilmıştır. Bu nedendir ki Atatürk, en gerçek tarikatın medeniyet tarikatı; hayatta en gerçek yol gösterici olan değerinde müsbet bilim olduğunu söylemiş, bunu uygulama alanlarına da yansıtmıştır. Türkiye'de millî birlik ve bütünlüğün; daha genel bir deyimle ise, gerçek ve çağdaş anlamda milliyetçiliğin gerçek garantisi, ulus bireylerinin teker teker lâiklik ilkesinin özünü ve felsefesini benimsemesinden geçtiğini bir an bile akıldan çıkartmamak gerekmektedir. Atatürkçü Düşünce sisteminin bugün yaşanan sıkıntılar karşısında, toplumu birlik ruhuna götüren bir temel oluşturduğu görülmekte ve her an yaşanmaktadır. Atatürkçü Düşünce sistemini oluşturan ilkelerin ancak her birinin sağlıklı biçimde işlenmesiyle anlam kazandığı, birisi olmazsa diğerinin olmayacağı açıkça ortada olduğuna göre, bütün bu kavramları ve ilkeleri kapsayan, onlara anlam ve ruh veren lâiklik ilkesinin zedelenmesi durumunda, toplumun yaşayacağı çalkantıların büyüklüğünü ve korkunçluğunu görmemek mümkün değildir.

Unutmamak gerekir ki, Atatürk Türkiye Cumhuriyeti'ni Türk Gençliği'ne emanet etmiştir. Türk Gençliği'nin bu emaneti sonsuza dek ya-

şatacağına asla şüphe yoktur. Bu nedenle, Türk Gençliği, üstlendiği görevi tam ve eksiksiz biçimde yerine getirebilmek için lâiklik kavramını tam olarak anlamalı, benimsemeli, yaşamalı ve yaşatmalıdır. Gelecek genç kuşakların bunun bilincinde olduğunu her Türk yurttaşı görüyor ve biliyor. Her bunalım ortamında, Atatürk'ün büyük Nutku'nun sonunda yer alan "Gençliğe Hitabe"sini alıp okuyarak, bütün olumsuzluklara karşın Türk gençliğinin kararlı ve inançlı yürüyüşünün sesini duymamak mümkün değildir...